

DENÍK HELENY HANŽLOVÉ (České Budějovice v lednu až červnu 1945)

Jiří Petráš (Jihočeské muzeum v ČB)

Víte, lidé mají tu trpělivost hledat v písku diamanty nebo perly v moři., ale aby hledali v lidech vzácné a podivné dary od pánaboha, aby nepřišli nazmar, to je ani nenapadne. A to je velká chyba.

KAREL ČAPEK – PŘÍBĚH O KASAŘI A ŽHÁŘI.
POVÍDKY Z JEDNÉ KAPSY. POVÍDKY Z DRUHÉ KAPSY.

Summary:

In recent years, the professional historical production has been trying to catch up with belles-lettres regarding its quality and abundance. To depict life of an ordinary person means to use sources not yet exploited, to look at history from a different vantage point, and be ready to employ new historical methods. Researchers interested in the latest history have, compared to others, one additional significant comparative advantage – they can use living human being, a narrator, as a source. Resulting works peer under the surface of things, depicting contemporary atmosphere and mood through a real person. In recent years, the Oral History Center of the Institute for Contemporary History of the Academy of Sciences in Prague comes with interesting impulses. However, its projects and primarily the results have for now – unfortunately – more response abroad. Regional historiography plays an important role in this area. As if its representatives, historians knowing the environment they cover and people living there, are closer to life. They can also use many sources which others leave unnoticed in museums, archives and elsewhere. The following written records, dated 1945, used as the bases for this work are of museum provenience. These records, written by an unknown female hand immediately at the time that they depict, were donated to the museum in 2004. The author had an opportunity to employ the above mentioned oral history method. Confrontation of written records and oral recollections – although few decades later – is clearly suggested, just like it is

important to get to know their originators including their opinions, discover what development of thought they experienced and how they look back on their life years later. And that is the story of the following text, story of Helena Hanzlova's diary and story of the citizen Helena Hanzlova.

Úvod

To, co v takové kvalitě a hojnosti nabízí krásná literatura, se snaží v posledních letech dohnět i odborná historická produkce. Zobrazit život obyčejného člověka znamená využít dosud ladem ležící prameny, podívat se na historii z jiného úhlu pohledu, nebát se využít nové historické metody. Badatelé zabývající se nejnovějšími dějinami mají oproti ostatním navíc jednu významnou komparativní výhodu – mohou získat jako pramen živého člověka, narátora. Vznikají tak práce, které nahlížejí pod povrch věcí, zachycující dobovou atmosféru a náladu prostřednictvím konkrétní osoby.¹

Se zajímavými impulsy přichází v posledních letech i Centrum orální historie Ústavu pro soudobé dějiny akademie věd v Praze. Jeho projekty a především výsledky práce mají zatím ale – bohužel – větší odezvu v zahraničí.² Významné místo v této oblasti zaujímá regionální historiografie. Její představitelé, historikové se znalostí prostředí o kterém píší a lidech zde žijících, jako by měli blíže k životu. Mají také možnost využít mnoho pramenů, které ostatní nechávají ležet v muzeích, archivech, ale i jinde bez povšimnutí.³

¹ Pecka, Jindřich: Spontánní projevy Pražského jara. Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970. 1. Praha – Brno 1993., TÝŽ: Na demarkační čáře. Americká armáda v Čechách v roce 1945. Praha 1995., TÝŽ: Tady skončila válka... České Budějovice 2005., Profantová, Zuzana (ed.): Malé dějiny velkých udalostí v Česko(a)Slovensku po roku 1948, 1968, 1989. Bratislava 2005. Ulrychová, Marta: Obraz amerického vojáka – osvoboditele ve vzpomínkovém vyprávění obyvatel Plzně a okolních obcí. In: Od pohádky k fámě. Sborník příspěvků ze semináře Hledání cest české a slovenské folkloristiky II. Brno 2005.

² Otáhal, Milan – Vaněk, Miroslav: Sto studentských revolucí. Praha 1999. Vaněk, Miroslav a kol: Ostrůvky svobody. Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu. Praha 2002. Vaněk, Miroslav – Urbášek, Pavel: Vítězové? Poražení? Životopisná interview. Politické elity a disent v období tzv. normalizace. Praha 2005. Vaněk, Miroslav (ed.): Mocní? A bezmocní? Politické elity a disent v období tzv. normalizace. Interpretační studie životopisných interview. Praha 2006. V současné době řeší COH ÚSD AV ČR Praha grantový projekt: Životopisná interview představitelů dělnických procesí a inteligence v období normalizace.

³ Blümllová, Dagmar: Válečný zápisník Rudolfa Hrubce. Bernartice – Pelhřimov 2001. Pecka, Jindřich – Níkmajer, Leoš: Deník Edity Steinové. In: Jihočeský sborník historický, 1997–1998, s. 142–146, Petráš, Jiří: České Budějovice – poslední dny války, první dny míru. In: Staré České Budějovice. Sborník prací k dějinám královského města Českých Budějovic. České Budějovice I., 2005, s. 152–

Právě muzejní provenience, ze které vychází tato práce, jsou následující písemné záznamy z roku 1945. Ty byly do muzea věnovány v roce 2004, byly psány neznámou ženskou rukou bezprostředně v době, o které vypovídaly.

Autor zde měl možnost využít již výše zmíněnou metodu orální historie. Konfrontace písemně psaných záznamů a mluvených vzpomínek – byť s odstupem několika desetiletí – se přímo nabízí, stejně jako je důležité poznat jejich nositele s jeho názory, poznat, jaký prodělal myšlenkový vývoj a jak se po letech ohlíží za svým životem.

Nálezové okolnosti deníku, jeho základní charakteristika

V říjnu 2004 připravovali pracovníci Jihočeského muzea v Českých Budějovicích výstavu „Jižní Čechy a druhá válka“. Několik dní před vernisáží získal autor této studie anonymní deníček z roku 1945. Na bližší prozkoumávání nebyl čas, artefakt se stal součástí výstavy. Teprve po jejím skončení v květnu 2005 bylo možné předmět podrobit bližšímu zkoumání.

Jedná se o 31 list kalendáře pro rok 1945 o rozměrech 7 x 11 cm. Nejde o kompaktní celek. Pohromadě drží prvních 14, následuje jeden volný a opět vcelku je 16 listů. Na úvodních stránkách je celkový přehled roku s přiřazením svátků k jednotlivým dnům v roce. Na jedné jsou vždy tři měsíce. Chybí obálka a první strana s přehledem svátků pro leden, únor a březen.

Po čtyřech prázdných stranách určených pro poznámky následuje hlavní část kalendáře. Každá dvojstránka značí jeden týden. Vlevo jsou řádky pro neděli, pondělí, úterý a středu, vpravo pak čtvrtek, pátek a sobotu. Spodní řádka vpravo je pro případné poznámky. Poslední datum v kalendáři je středa 11. července. Zápisky už ale končí o několik stránek dříve, 23. června, zbylé jsou proškrtané. Kurzívní písmo je čitelné, spontánní. Citově důležité pasáže měla autorka tendenci psát většími písmeny, pokud jí to velikost stránek umožňovala. Celý text byl psán černou tuší.

Po stopách autorky. Do hry vstupuje třídní výkaz a náhoda

Člověk je zvědavý tvor a proto nepřekvapí, že autor této studie chtěl odpovědět na otázku, kterou si dal při čtení deníčku – kdo ho napsal? Jaké byly životní

170. TÝŽ: Sonda do mikrosvětva obyčejného člověka (srpnové události roku 1968 v prožitku osamělé důchodkyně). In: Profantová, Zuzana (ed.): Malé dějiny velkých událostí v Česko(a)Slovensku po roku 1948, 1968, 1989. Bratislava 2005, s. 215–226.

osudy dívky, která nám dává nahlédnout do své mysli v době tak hektické a přelomové, jako byl konec druhé světové války?

Údaje, o které se mohl autor na počátku své detektivní cesty opřít, byly pouze tři – pisatelkou bylo děvče, které 12. března 1945 oslavilo své čtrnácté narozeniny⁴ a deníček se měl údajně nalézt v domě ve Smetanově ulici č. p. 16 (po přečíslování v roce 1979 Smetanova 14). Záchytných bodů tedy nebylo pro začátek mnoho, o to zajímavěji a dobrodružně se pátrání jevílo.

První kroky vedly samozřejmě do Státního okresního archivu v Českých Budějovicích. Pokus číslo jedna – nalézt autorku podle místa bydliště.⁵ Příslušný protokol badateli příliš radosti neudělal. Dům vlastnila v roce 1948 Anežka Menclová, která v něm žila se svým synem Vladimírem. Jiní obyvatelé v domě nebyli. Což takhle zkusit sousední dům?

Tak tedy – Smetanova 14 (po přečíslování 12).⁶ Vlastník domu – Jan Hanžl, ředitel důchodové kontroly.⁷ Uživatelem bytu v přízemí byl od roku 1938 Karel Smrček, vrchní oficiál ČSD v. v., s manželkou a jedním podnájemníkem. V prvním patře bydlel od roku 1939 Jan Hanžl s rodinou. Tu tvořila ještě manželka Kateřina, dcera Helena a syn Radim. Data narození osob nebyla uvedena.

Vedle těchto dvou rodin žily v domě ještě dvě další – avšak až od října 1945,⁸ resp. ledna 1946.⁹

⁴ Jediný záchytný bod celého „deníčku“ je z pondělí, 12. března 1945: „14. narozeniny, které nestojí za nic a musím je prosedět ve sklepe.“ V tyto dny tráví autorka vzpomínek se svými blízkými mnoho času ve sklepe z obavy před nálety.

⁵ SOkA České Budějovice, fond MNV České Budějovice, Revize bytů 1948, Smetanova, Sokolská, č. kart. 55.

⁶ Na základě kupní smlouvy ze dne 21. srpna 1893 byl pozemek č. 1236/9 převeden napolovic mezi Karla Krejchu a Marii Krejchovou. Na základě potvrzení ze dne 20. srpna 1894 bylo poznamenáno rozdělení parcely č. 1236/9 na pozemkovou parcelu 1236/9 a stavební parcelu 1718, na které byl postaven dům č. p. 558. Dům postupně patřil následujícím majitelům: od roku 1897 Magdaleně Schimové, 1900 Franzu Křestanovi, 1912 Františku Kudláčkoví, 1913 Františku a Cecilii Zdráhalovým, 1929 Vladimíru a Cecilii Zdráhalovým a konečně od 18. ledna 1939 Janu a Kateřině Hanžlovým. Pozemková kniha České Budějovice/II., Knihovni vložka 730.

⁷ SOkA České Budějovice, fond MNV České Budějovice, Revize bytů 1948, Smetanova, Sokolská, č. kart. 55.

⁸ Uživatel bytu Josef Beran, profesor městské hudební školy, s manželkou Annou, dcerou Marií narozenou 27. 6. 1942 a synem Václavem narozeným 1. 11. 1943. V bytě s kuchyní a dvěma pokoji o ploše 60,3 m², bez vlastního vodovodu, žila rodina Beranova od 1. října 1945. SOkA České Budějovice, fond MNV České Budějovice, Revize bytů 1948, Smetanova, Sokolská, č. kart. 55.

⁹ Uživatel bytu František Suchan, obchodník, s manželkou Marií a dcerami Annou a Evou. Data narození neuvedena. Rodina užívala byt s kuchyní a dvěma pokoji o ploše 72,35 m², bez vlastního vodovodu, od 1. ledna 1946. SOkA České Budějovice, fond MNV České Budějovice, Revize bytů 1948, Smetanova, Sokolská, č. kart. 55.

V úvahu mohla tedy připadat snad jediné rodina Hanžlova. Bylo však třeba zjistit datum narození dcery Heleny. Kniha evidence obyvatel¹⁰ prozradila, že Helena Hanžlová se narodila v Praze 12. března 1931 a její bratr Radim 26. července 1933 tamtéž! Další důležitý údaj – matka Heleny a Radima Kateřina Hanžlová, rozená Leštinová, pocházela z Velechvína.¹¹ Tyto údaje potvrzuje i policejní přihláška.¹² Původně bezvýznamná poznámka z deníčku ke dni 27. března 1945 (úterý) s nečitelným jménem tak dostává charakter jednoho z důkazů: „Vodu nemáme, elektrika nejde, sirény nehoukají nevíme kdy je nálet. Badi¹³ odjel do Velechvína.“¹⁴ Je zřejmé, že „Badi“ je vlastně Radim – akorát je slovo natlačeno na konec řádku – a Velechvín je mimo jakoukoliv diskusi. První detektivní oříšek byl rozlousknut a hned je na obzoru další – jaké byly, případně ještě jsou, osudy oné dívky Heleny Hanžlové? Kde hledat?

Při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích vyvíjí činnost řada spolků a klubů, které organizují činnost jak pro své členy, tak i pro veřejnost – přednášky, vycházky, zájezdy, rozličné akce poznávacího, vlastivědného charakteru. Jednou z nejaktivnějších korporací je Regionální letecko-historická společnost při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích, za jejíž činnost autor této studie jako odborný pracovník muzea zodpovídá. Jedním z jejich padesáti členů je i jakýsi Radim Hanžl. Byla by to obrovská náhoda, kdyby šlo o bratra Heleny ... Nicméně svět je malý a o náhody v něm není nouze. Taky tedy – napjatý badatel zvedá telefonní sluchátko, vytáčí příslušné číslo...a v následném rozhovoru se ke svému úžasu dovídá, že pan Radim Hanžl bratrem Heleny – je!

Helena žije v Ostravě se svým mužem, nosí jeho příjmení – Bolková a není problém jí zatelefonovat. Je třeba kout železo, dokud je žhavé. Ve veliké euforii vytáčí ostravské telefonní číslo a štěstěna mu přeje i nadále – Helena Bolková se ve stručnosti dozvídá o existenci deníčku, potvrdí své autorství a souhlasí i se schůzkou – v říjnu 2005 k tomu bude vhodná příležitost, neboť přijíždí do Budějovic za bratrem a na sraz absolventek reálného gymnázia Jany Zátkové.

¹⁰ SOkA České Budějovice, Archiv města České Budějovice (dále AM ČB), Knihy evidence obyvatel, kniha F XII., str. 522.

¹¹ Tamtéž.

¹² Otec Jan Hanžl, narozen 30. 10. 1895 Lišov, zaměstnání: důchodový tajemník. Den příchodu do Českých Budějovic 18. 1. 1939, předchozí bydliště Šaštín (Slovensko), odtud přesunut zpět s rodinou do Čech. Vlastník motorového vozidla PA 17 86 39. Manželka Kateřina, rozená Leštinová, narozená 18. 3. 1898 ve Velechvíně. Děti: Helena, nar. 12. 3. 1931 a Radim, nar. 26. 7. 1933. SOkA České Budějovice, policejní přihláška.

¹³ Alespoň tak vypadá jméno, které je natlačeno na konec řádku a které – při podrobném prozkoumání – chybí „nějaké to písmenko“ na konci. Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, fond „S“, b. č.

¹⁴ Tamtéž.

Detektivní pátrání mělo šťastný konec, badatel je nadšen a první etapa práce je korunována výsledkem, na nějž by si zpočátku vůbec nevsadil.

Rozbor deníku, pokus o interpretaci

Čtrnáctiletá Helena Hanžlová psala své záznamy do kapesního kalendáře na rok 1945. Kalendář není kompletní. Chybí obálka s první stranou, kde byl ve třech sloupcích přehled svátků pro měsíce leden, únor a březen. Dále pak chybí část od 8. července do 31. prosince. Kalendář (resp. to, co z něj zbylo) netvoří kompaktní celek. Dvě svorky drží pohomadě 14 listů (záznamy od 1. ledna do 14. března), jeden list je volný (týden od 15. do 21. března) a opět dvěma svorkami při sobě drží 16 listů (od 22. března do 11. července). Záznamy jsou vedeny do 23. června, ostatní zbylé stránky jsou úhlopříčně proškrtány. Pro zjednodušení budeme zachovalé stránky počítat od číslovky jedna.

Strana 1., svátky pro měsíce duben, květen, červen ve třech sloupcích:

20. duben – zcela (až na číslovku 20) začerněn text připomínající narozeniny Adolfa Hitlera (20. duben 1889).

5. až 9. květen – podtrženy číslovky a přes všech pět řádek svorník a písmeno *r* (revoluce).

28. květen – iniciály *E. B.* připomenutí narozenin presidenta Edvarda Beneše (28. květen 1884).

Strana 2., svátky pro měsíce červenec, srpen, září ve třech sloupcích:

12. červenec – zcela (až na číslovku 12) začerněn text

Strana 3., svátky pro měsíce říjen, listopad, prosinec ve třech sloupcích:

28. říjen – vlnovkou podtržen datum výročí vzniku Československa (28. říjen 1918).

Helena Hanžlová sama vybírá data hodná pozornosti dle svého subjektivního názoru, který odráží jak atmosféru v rodině, kterou ona sama charakterizuje jako silně vlasteneckou, tak i všeobecné nálady české společnosti na konci války. Ne tak četně jsou zastoupeny ryze rodinné události.

Následující čtyři stránky určené pro případné poznámky jsou čisté, nepopsané.

Stěžejní část začíná na stranách osm a devět. V zaznamenávaných událostech je zásadní přelom jednoznačně určitelný – osvobození Českých Budějovic a konec druhé světové války. Tomu bude odpovídat i následující rozbor.

Poznámky si Helena Hanžlová začíná psát nesoustavně, jakoby nesměle – vždyť v prvním lednovém týdnu (strany osm a devět) dopsala pouze jednu

poznámku *Zase začíná hrůzostrašný 6 rok války* a druhou nedokončenou škrtla *Zrovna tak jsem za...* Strany deset a jedenáct, značící druhý lednový týden, jsou „zaplněny“ dvěma stručnými poznámkami: pondělí 8. leden: *Sirény* (původně napsané a přeškrtnuté *Nálety*). Čtvrtek 11. leden *Paradubice bombardovány*. Teprve strany dvanáct a třináct přinášejí souvislý text: *To jsou ale kulturtréři. Dřou nás něminu jako blázni máme ji 10 h. za týden zatím co češtiny jen 2! To je co?? Nenávidím ty potvory které stále hajlujou s řvou! „Pes který štěká nekouše“ Uvidíme.*

Od tohoto místa se stávají vpisky do kalendáře četnější a souvislejší. Jak již první záznamy napovídají, jedno téma je zde dominantní – nálety. Vždyť jen do 9. května, kdy i pro České Budějovice skončila druhá světová válka, připomíná nálety resp. události s nimi související celkem ve 29 zmínkách!

Nejnáléhavěji působí poznámky ve dnech 23. a 24. března, kdy byly České Budějovice postiženy nejvíce ničivými nálety: *„Již je to tady. ¾ na 12. Nálet na město trval 1/4 hodiny Bylo to příšerné. Již nikdy bych to nechtěla zažít. Kdo to neprožil, nemůže si to představit. Večer jdeme se podívat. Dojem ten nikdy nezapomenu. Ve městě kour, skla, kameny atd. Strašné.“*¹⁵

Dokonce ještě v řádce určené pro poznámky pod datem 19. května píše: *„Stále se zdá, že nám něco schází. Jsou to asi nálety. Nestojíme o ně.“*

Ještě šedesát let po válce vzpomíná, jak moc ovlivňovaly nálety život obyčejných lidí:

„Ty nálety, to byla skutečně ... musím dneska říct, že potom si už člověk docela zvykal na všechno. Ty nálety byly každodenní záležitostí. I několikrát denně. Prostě houkali sirény, a teď samozřejmě všichni, my děti hlavně, jsme museli z té školy do sklepa. Kolikrát jsme se schovávali a čekali jsme, až začnou sirény znovu houkat, že už je konec poplachu. Že ty letadla letěla někam jinam mimo Budějovice. Ten první nálet na Budějovice, to bylo otřesný pro všechny lidi v Budějovicích. Protože oni dokonce, já už si nepamatuju počet těch mrtvých, ale lidi se chodili dívat, jestli tam nejsou jejich příbuzný. Bylo zbořeno spousta domů, ty bomby tam lítaly. Ty letadla byla tak hlučná, že si člověk myslel, že to zrovna spadlo na ten dům, kde se zrovna schovával, když jsme jako byli doma. Ve škole, o tom ani nemluví. To byla panika mezi těma dětma, všichni měli strach. A někteří dospělí tu situaci nezvládali a chovali se skutečně jako v panice, jako když přijde nějaká katastrofa. Pamatuju se, že jedna paní z našeho domu, už nevím, jak se jmenovala, ta dostala úplně hysterický záchvat, když začal nálet. Lezla po čtyřech

*jako zvířátko po schodech nahoru, vůbec nevěděla, co dělá. Já vím, že s bratrem, když začali bombardovat, jsme se drželi za ruce, v tom sklepě. My jsme mysleli, že to padá zrovna vedle nás nebo na nás. Bylo to hrozný. Když se potom vylezlo z toho domu tak ten vzduch z těch bomb a ze všeho toho spáleniště, to bylo otřesný. Samozřejmě, my jsme nemohli chodit ven, to bylo nebezpečné. A ještě ty nálety. Oni ty civilní osoby pronásledovali. To do dneska nevím ... To bylo něco asociálního, když se to dneska veme. Když jsme jeli na kole, tak jsme se museli schovávat, protože dělali ti hloubkaři nálety, nájezdy na ty lidi. Možná že jenom tak, ze srandy. Ale my jsme byli hrůzou bez sebe. Protože nebylo to nic příjemného. A ty Budějovice – my jsme byli dokonce ohrožení, když bombardovali třeba Linec. Letěli přes to území, nebo se i spletli a pustili bomby, kde nechtěli. Ty nálety, ta jejich četnost byla hrozná. Snad jeden den nebyl bez nich. A dva dny bez nich, to už snad byl svátek. Ta hrůza, kterou člověk v dětství prožije, já si myslím, že se to obráží, že jsme jako dost vyčerpaná generace.“*¹⁶

Na čtyřech místech najdeme zmínky o rodinné situaci, resp. o náladách a atmosféře na sklonku války. Helena zde zcela jednoznačně vstřebává v tom nejlepším slova smyslu vlastenecké, masarykovsko-benešovské tradice rodiny prvorepublikového státního zaměstnance. Dokonce se nebojí uvést skutečnosti, jejichž prozrazení by mohlo mít pro rodinu tragické následky: *„Posloucháme stále Londýn, ač je to zakázáno a je na to trest smrti: Kdyby to němci (nezaslouží si, aby je člověk psal s velkým N) věděli, ty by vraždili!“*¹⁷

Helena se pravděpodobně cítila v rodinném prostředí zcela bezpečná a patrně jí ani díky věku nenapadlo, že by se její poznámky mohly dostat do nepovolaných rukou. Příznačné době je i její vyčlenění příslušníků německého národa z člověčího společenství (*němci si nezaslouží, aby je člověk...*).

Na jiném místě: *„Weri a Voskovec zpíva z New Yorku!*

Bombardákem

tankem

pěšky

po dráze

už se blížíme

ku Praze

Je to pravda? (zvýrazněno velikostí podtržením a velikostí písma – pozn. autora).

¹⁵ Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, fond „S“, denník Heleny Hanžlové, b. č.

¹⁶ Rozhovor s Helenou Hanžlovou vedl Jiří Petráš dne 13. října 2005.

¹⁷ Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, fond „S“, denník Heleny Hanžlové, b. č.

Rodina Hanžlova tak vedle britského rozhlasu poslouchala i vysílání Hlasu Ameriky.¹⁸ Touha po konci války je z poznámek více než patrná, stejně tak jako naděje, kterou vlévali do srdcí obyvatel protektorátu jejich krajané žijící ve svobodném světě. O významu rádia v dané době a v daném prostředí netřeba vůbec pochybovat. Ostatně významnou roli sehrál i ve dnech revoluce od 5. května 1945.

Příznačné pro situaci v protektorátu jsou i následující dvě poznámky:

15. 3.: „Dnes nikde nevidím prapory ačkoliv bylo nařizeno je vyvěsiti“

20. 4.: „Dnes má H. svátek,¹⁹ ale prapory nejsou nikde.“

Stejně, jako bylo zvykem v dané době psát slovo *němec* s malým n, bylo jedno z tabuizovaných jmen, které nebylo díky vyvolávanému odporu a děsu radno vyslovovat, psáno pouze iniciálou.

Ve dvou případech se Helena Hanžlová zmiňuje o škole – jednak o národnostním útlaku prostřednictvím nerovnoměrné výuky německého a českého jazyka, jednak o nucených absencích ve škole z důvodů náletů a jiných válečných událostí. Z poznámek je patrná touha po pravidelné školní docházce, po vědění získávaném v klidném prostředí za normálních podmínek. Škola – v mírovém období chápána většinou dětmi jako neatraktivní a dokonce snad i obtěžující prostředí – nabývá v dobách neklidu a ohrožení na významu. Touha po vzdělání a pravidelné školní docházce je tak vlastně touhou po klidu a míru, obyčejné normálnosti.

Poznámky čistě soukromého osobního rázu nalezneme pouze dvě – a jsou stručné:

22. 1.: „Mrzne, ale bruslit nejdu, kvůli sirénám.“

12. 3.: „14. Narozeniny, které nestojí za nic a musím je prosedět ve sklepě.“²⁰

Děti přestávají být ve válce dětmi. To, čím jsou obklopeni, je poznamenává na celý život, předčasně dospívají. Konfrontace dětského světa se složitým světem dospělých – navíc v období války, kterou rozpoutali a vedou dospělí – končí pro děti vždy tragicky.

Zásadní zlom v poznámkách se datuje týdnem od neděle, 22. dubna 1945: „Už jim to není nic platné. Ztratili²¹ Berlín. Jedna armáda kapituluje za druhou.

¹⁸ Ač to není v deníčku explicitně uvedeno, dá se předpokládat, že rodina zcela jistě poslouchala i pro Čechy určené vysílání z Moskvy. Bylo by zajímavé porovnat odposlech zahraničního vysílání a jeho dopad na československé – české obyvatelstvo v období druhé světové války a v období 1948–1989.

¹⁹ Šlo o drobný omyl pisatelky – Adolf Hitler měl toho dne narozeniny.

²⁰ Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, fond „S“, denník Heleny Hanžlové, b. č.

²¹ Původně napsáno *Ztratily* a poté y přeškrtnuto a opraveno.

*Očekáváme brzký konec války. Hitler mrtev.*²²

29. duben – 5. květen: „Američané jsou již v Dasném 10 km od Budějovic. Čekáme že do rána přijedou. Lidé shání prapory. Nic. Američané zůstali stát, protože hrozně prší. Němci²³ se ani nehýbají. Dozvěděli jsme se že Američané mají zde demarkační čáru kterou nesmí překročiti dokud nepřijdou Rusové. To se ještě načekáme. Jsou teprve v Jihlavě.

*V Praze je povstání, sedíme u rádia celý den Volají o pomoc. Situace skoro beznadějná. Karta se obrátila. Rusové vkročily do Prahy.*²⁴

A konečně poslední válečný týden, 6.–12. květen: „Zde je též povstání Zúčastňuji se průvodu, ač je to nebezpečné. Němci ve steku bombardují Prahu a jiná města v okolí Němci strašně prchají. Je to nezapomenutelný obrázek. Všude vlají prapory. chtějí zapálit Budějovice nemají čas. Již jsou zde Rusové a též Američani

Velká sláva na náměstí. Vítání generálů.

Konec německého otroctví. Jsme svobodní.

*Je konec.*²⁵

Pravda vítězí

*Američani rozdávají žvýkáci gumy. Těž si nás vyfotogr. Půjdem na fotce až do Ameriky.*²⁶

V těchto dvou týdnech jsou také poznámky nejhustší, nejdelší a nejvíce emotivní – projevuje se jak ve stylu psaní – patos (*Konec německého otroctví. Jsme svobodní. Pravda vítězí.*) se střídá s obyčejnými pasážemi, s přirozeným projevem čtrnáctiletého děvčete (*Američani rozdávají žvýkáci gumy. Půjdem na fotce až do Ameriky*), tak i v podobě písma, v jeho různé velikosti, grafické úpravě apod. Je to zcela jistě vrchol těchto deníkových záznamů.

S nastupujícím mírem dostávají záznamy Heleny Hanžlové úplně jiný ráz. Nejčastěji se věnuje srovnávání vojáků Rudé a americké armády a jejich kontaktu s civilním obyvatelstvem. Jde o pohled a reakce děvčete, které se stává objektem zájmu vojáků – mužů. Srovnává-li výzbroj, vychází hodnocení lépe

²² Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, fond „S“, denník Heleny Hanžlové, b. č. Jde o souhrnný zápis za celý týden. Písmo je větší než obvykle, zápis má slavnostní nádech.

²³ Jsou okamžiky, kdy píše Helena Hanžlová poznámky ve větším klidu a s odstupem. Tehdy respektuje pisatelka pravidla českého pravopisu.

²⁴ Zde se jedná o vojska Vlasovovy armády, která operovala na jihu Čech a na konci války se dostala až do Českých Budějovic. Blíže Petráš, Jiří: České Budějovice – poslední dny války, první dny míru. In: Staré Budějovice. Sborník prací k dějinám královského města Českých Budějovic, I. 2005, s. 152–169.

²⁵ *Je konec* – psáno většimi písmeny než ostatní text, navíc odděleno graficky.

²⁶ Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, fond „S“, denník Heleny Hanžlové, b. č.

pro Američany. Prvotní kladné hodnocení Rusů i Američanů je jistě ovlivněno euforií osvobození, stejně tak jako dosud nevidanými prožitky – pamlsky od vojáků obou spojeneckých vojsk²⁷ a projíždkami v jejich vojenských vozidlech:

13. květen: „*Rusové i američani jsou prima chlapíci. Rozdávají čokoládu a vozí nás.*“²⁸

14. květen: „*Američané mají lepší výzbroj nežli Rusové*“²⁹

Ve zpěvu byli naopak jednoznačně lepší vojáci Rudé armády:

15.–16. červen: „*Když zpívají Rusové připadá mi to jako když táhne procesí nějakou poutní píseň. Američany jsem zpívat ještě neslyšela.*“³⁰

To, jaký význam přikládala čtrnáctiletá Helena Hanžlová zpěvu, hudbě, dokládá i další poznámky z deníku³¹:

11.–13. červen: „*Po silnicích pochodují češi a slováci a zpívají české a slovenské písně. Zase jednou po dlouhém čase slyšíme českou písničku, místo samého „Haj juchaj ...“*

*nebo Wir fahren gegen England*³²“

Zpočátku, v mírových květnových dnech, se Helena Hanžlová více setkávala s vojáky Rudé armády.

16. květen: „*Vedle nás bydlí Rusové. Jeden hezký jak mě viděl přišel k nám a chtěl, abych mu zahrála na piano.*“

17. květen: „*Druhý Rus černovlasý mi pořád posílá pusy.*“³³

Neustálá blízkost vojáků Rudé armády a jejich snahy o „komunikaci“ s teprve čtrnáctiletým děvčetem vedly k jedinému logickému vyústění: „*Rusové co bydlí vedle nás už odjeli. Alespoň je od nich pokoj.*“³⁴ Okouzlení z Rudo-

²⁷ Toto stojí za pozornost – ač byli vojáci Rudé armády bezesporu hůře resp. skromněji zásobováni než Američané, i oni se dělili o své „požitky“ s místním obyvatelstvem. Je dobré na to upozornit už proto, že v posledních letech bývá – spíše tendenčně – upřena pozornost pouze na to, jak Rusové zabírali lidem hodinky a dopouštěli se jako osvoboditelé různých přečinů a přímo i zločinů, a to i na českém obyvatelstvu. O darech – pamlskách i potravinách – od rudoarmějců jsou i jiné doklady – pro České Budějovice viz např. Vzpomínky Jarmily Lukešové roz. Jarolímkové. Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích. Fond „S“ bývalého MDRH v ČB, b. č. Blíže Petráš, Jiří: České Budějovice – poslední dny války, první dny míru. In: Staré Budějovice. Sborník prací k dějinám královského města Českých Budějovic, I. 2005, s. 152–169.

²⁸ Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, fond „S“, denník Heleny Hanžlové, b. č.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Tamtéž.

³¹ Prostředí kolem Heleny Hanžlové bylo více než muzikální. Soused Hanžlových na patře byl Josef Beran, profesor městské hudební školy. V sousedním domě bydlel Vladimír Mencl, studující hru na klavír na pražské Akademii múzických umění.

³² Tato řádka psána menším písmem než předchozí. Tamtéž.

³³ Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, fond „S“, denník Heleny Hanžlové, b. č.

³⁴ Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, fond „S“, denník Heleny Hanžlové, b. č.

armějců a upřímná náklonnost k nim se během několika málo dní mění v jistý odstup a snad i averzi způsobenou každodenním kontaktem s nimi. Tento negativní vztah ke konkrétním jedincům však nepřekračuje jakési věkové hranice a limity, je zaměřen spíše osobně. Sympatie k Rusům, Rusku, Sovětskému svazu, zůstává nezměněna:

17. červen: „*Učím se rusky. Už umím číst azbuku.*“³⁵

Naprosto senzační zážitek – nejenom pro čtrnáctiletou Helenu Hanžlovou – byla přítomnost černošských vojáků v Českých Budějovicích:

2. červen: „*Přijeli černoši s Ameriky do B. Šla jsem se na ně podívat. Byli velmi srandovní a rozdávali žvýkáci gumy. Všichni byli velcí a měli černé kudrnaté vlasy a velmi malé nohy a slabé.*“³⁶

Jde o druhou zmínku o *žvýkáciích gumách* (první je z 9. května). Tyto a podobné pamlsky³⁷ symbolizovaly pro Helenu Hanžlovou a její vrstevníky svobodu, mír, nadějně vyhlídky, ale i jisté dobrodružství při jejich získávání – ne vždy však tento „lov“ končil úspěšně: „*Takže my jsme ... první fámy přišly – Přijeli už Američani! Už jsou tady! Oni jsou v bílých pláštích! Něco jako dneska Martané, třeba jak si představujeme ve filmech. Prostě v nich viděli nějaký bohy. No ale potom přišla ta ruská armáda. Ty bohužel byli teda, protože to byli skutečně válečníci, takže neměli nažehlený uniformy. Takže skutečně přišli oprášení vojáci. Ale potom se tady přihnala americká armáda, podívat se do Budějovic. To byli černošští vojáci. A to budějovičáky úplně fascinovalo. Oni se usadili tam v tý Vltavě, jak je to, my jsme tam chodili sáňkovat z toho. Oni tam dole měli ty tanky. To víte. V Americe asi nebylo zvykem ... oni na ně lidi koukali úplně vyjevení. A oni házeli konzervy těm lidem a žvejkáčky. My jsme o tom neměli ponětí. Oni prostě se cítili, že můžou těm lidem něco dávat. Prostě se cítili nadřazení. Ty černoši, určitě se doma nijak neměli ... už jenom tím, že byli separovaní. Tak. Ale pamatuju se, že tam bylo těch Budějovičáků a teď chytali ty konzervy. A můj brácha, chudák, o dva roky mladší, to měl dvanáct, chytil jednu konzervu a nějaká stará Češka mu řekla – Ty mladej, ty se ještě dožiješ toho, dej mi to. Vzala mu konzervu.*

³⁵ Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, fond „S“, denník Heleny Hanžlové, b. č. Obliba ruského jazyka u Heleny Hanžlové těsně po válce není výjimkou. Mnoho lidí začalo studovat jazyk největšího slovanského národa. Probudil se panslavismus, sympatie k ruské duši latentně přítomná v české společnosti od devatenáctého století se opět probudila k životu.

³⁶ Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, fond „S“, denník Heleny Hanžlové, b. č. Podobně vzpomínají na černochoy i na jiných místech Čech, než jenom v Českých Budějovicích. Srovnej s Ulrychová, Marta: Obraz amerického vojáka – osvoboditele ve vzpomínkovém vyprávění obyvatel Plzně a okolních obcí. In: Pospíšilová, Jana – Krekovičová, Eva: Od pohádky k fámě. Brno 2005.

³⁷ 13. květen: „*Rusové i američané jsou prima chlapíci. Rozdávají čokoládu a vozí nás.*“

Radím, můj bratr přišel domů a brečel, že nemá konzervu. Ale pak jsme se dostali k dalším konzervám UNRRA. A já si pamatuju, jak mě strašně chutnala jedna konzerva. To byly brambory obyčejný, dneska se tomu možná říká ty americký brambory. Byly s hovězím. Jéžíš, to byla lahůdka! To víte, po válce. Člověk takový chutě neznal, nebyl na to zvyklý, tak mu to dělalo strašně dobře.“³⁸

Svět se změnil během několika dní z malého, studeného a vlhkého sklepa, kde se člověk skrýval s rodiči a bratrem mnoho hodin před nálety, v rozzářený prostor plný dosud nepoznaných prožitků (žvýkací guma, jízda džípem, černější) symbolizujících mír.

Ale i v této nové realitě se objevovaly na obloze tu a tam chmurná mračna:

24. – 25. května: „*Lidé se obávají nové války. Rusové prý se nepohodli s Amerikou. Pěkné vyhlídky. Ani není 1 týden po válce a už by měla být nová? To už bych asi nepřežila.“*

26. května: „*Radio ubezpečuje, že to není pravda.“*

Tato zdánlivě drobná příhoda v záznamech čtrnáctileté dívky předznamenává celou poválečnou epochu 20. století. To, co doutnalo a bobtnalo pod povrchem věcí, do povědomí se dostalo známým Churchilovým projevem ve Fultonu o rok později, aby nabralo na ničivé síle v padesátých letech, pojmenovala naprosto lapidárně a obyčejně tato dospívající dívka několik dní po skončení války. Helena Hanžlová zcela jistě dobře vnímala atmosféru v rodině i ve společnosti – a nejenom v tomto případě. Navíc podává důkaz v podobě odkazu na rozhlasové vysílání.

Příliš ani nepřekvapí, že 28. května Helena Hanžlová připomíná narození presidenta republiky: „*1884. Náš prezident dr. Beneš má narozeniny. Je mu 61 let.“³⁹*

Ve dvou případech se vrací ke školní docházce:

30.–31. května: „*Ve škole se dozvídáme že budeme chodit ještě rok do školy. Jsem ráda. Stejně jsme se nic nenaučily. Já chodila jen do první obecné v republice.*

Dnes je poslední slavná májová. Po dlouhé době zazpívaly zase naše hymny.“

20. června: „*Byla jsem ve škole. Teď budeme mít 3x týdně.“⁴⁰*

³⁸ Rozhovor s Helenou Bolkovou vedl Jiří Petráš dne 13. října 2005. Podobný prožitek např. i ve vzpomínkách Jarmily Lukešové, v r. 1945 bytem ve Vrátně u Českých Budějovic. Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích. Fond „S“ bývalého MDRH v ČB, b. č.: „*Ruští vojáci, kteří nedrželi stráž, byli u nás v hostinci. Líba a já jsme si musely s nimi připít a jíst vepřové konzervy, které nám velice chutnaly, protože jsme je neznaly.“* Blíže in: České Budějovice – poslední dny války, první dny míru. In: Staré Budějovice. Sborník prací k dějinám královského města Českých Budějovic, I. 2005, s. 152–169.

³⁹ Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, fond „S“, denník Heleny Hanžlové, b. č.

⁴⁰ Rozhovor s Helenou Bolkovou vedl Jiří Petráš dne 13. října 2005.

Co znamenala škola, vzdělání, pro Helenu Hanžlovou, to dokazuje především ona samotná: „*My jsme byli poškozeni jako mládež, od deseti do čtrnácti let z toho důvodu, že jsme právě ty vyučovací hodiny vlastně zmrtněli tím, že jsme pořád, každý druhý den byli v těch sklepích. Nebo furt jsme se učili němčinu, do nás to cpali vrchem spodem. Honili nás na chmel, každé prázdniny. Po válce na stavbách mládeže. Ale za války zase na chmel. Tam jsme zase viděli jinou část lidí, kteří trpěli, že. Konkrétně váleční zajatci. A když jsme jeli vlakem do té vesnice, kde jsme trhali chmel, tak si vzpomínám, že i ten vlak hloubkaři napadli. A to ty letedla nevěděla, kdo tam je. Takže to jsou takové zážitky.*

A chtěla jsem říct, že opravdu ta mládež, když chodila do základní školy, bývalé měšťanky nebo obecné, tak ty děti byly ochuzené. Nemohly absolvovat to, co dnešní absolvent základní školy, který ty znalosti má. Dodnes, i když mám vysokoškolské vzdělání, tak cítím ty mezery. Například v takových základních věcech – dá mi práci pojmenovat ptáky, nebo stromy. A i se za to stydím, a to jsou právě základy, které dnes dostává mládež na základních školách. A to jsme už nemohli dohnat, protože ty další školy to už byla specializace zaměřená na něco jiného. Dodnes to cítím jako velkou újmu vůči svému vzdělání, že člověk to dohání četbou nebo podobně. Ale tak to je.“⁴¹

Předposlední zápis jakoby symbolicky završuje zrání autorky. Poznamenána válkou, zejména nálety, vnímá s nadhledem i takový přírodní jev, kterým je bouřka, kterého se lidé – především ale děti – přirozeně bojí:

21. – 22. června: „*Byla velká bouřka a uhodilo nám do tel. drátů. Dříve jsem se bouřky hrozně bála ale od toho bombardování jsem tak utupěla že se ničeho nelekám. Bouřka proti bom. se nedá přirovnat.“⁴²*

Poslední poznámka v kalendáři připomíná výročí Velké vlastenecké války:

22. – 23. června: „*Je první výročí počátek války s Německem a Ruskem. Je manifestační projev na sokolském ostrově. Večer je taneční zábava.“⁴³*

Zápis je sice trochu zmatený, ale s největší pravděpodobností se týká o obyčejnou chybu pisatelky. Dvacátý druhý červen se jako datum napadení Sovětského svazu fašistickým Německem v prvním mírovém roce jistě velmi připomínal.

⁴¹ Rozhovor s Helenou Hanžlovou vedl Jiří Petráš dne 13. října 2005.

⁴² Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, fond „S“, denník Heleny Hanžlové, b. č.

⁴³ Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, fond „S“, denník Heleny Hanžlové, b. č.

Jazyková a stylová stránka

V jednotlivých zápisech je patrná spontánní stylizace. Text je tedy zjevně určen pro vlastní potřebu pisatelky, jeho podoba dokládá nepřipravený, bezprostřední charakter sdělení.

Větná stavba není v emotivně vypjatých pasážích náležitě propracovaná, často dochází k řetězení vět bez explicitního vyjádření jejich vzájemného vztahu. Na mnoha místech chybí čárky i tečky mezi jednotlivými slovy i větami. Některá slova jsou zkracována. Graficky i lingvisticky zřetelně jsou odlišeny citově neutrální pasáže od míst, kdy je pisatelka rozrušená, kdy reaguje více emotivně, situaci silně citově prožívá. Písmo se v těchto pasážích stává neuspořádané, méně úhledné, jednotlivá písmena se výrazně zvětšují (snad aby dokreslovaly svou velikostí význam popisovaného okamžiku), pisatelka dokonce místy přechází od psacího do tiskacího stylu psaní. Tyto pasáže zjevně vyjadřují stav jejího velkého rozrušení:

„*Jak začne nálet jsme jako mravenci když jim píchne do mravenišť.*

Jakou posvátnou hrůzu budí američané v bombardáčkách“⁴⁴

Nebo na jiném místě:

„*Velká sláva na náměstí. Vítání generálů. Konec německého otroctví. Jsme svobodni. Je konec. Pravda vítězí.*“⁴⁵ V tomto jistě slavnostním přelomovém okamžiku se vyjadřování stává telegraficky stručným s výraznou dávkou patosu, aby hned v následujícím řádku téže stránky autorka sdělila: „*Američané rozdávají žvýkačí gummy.*“⁴⁶

Na mnoha místech tak vzniká zvláštní spojení stylů a výrazů ze spisovného i nespisovného jazyka, slovní zásoba světa dospělých (*kulturtréři*) se prolíná s výrazy slangovými (*němina, plóva*) a jazykem typickým pro věkovou skupinu pisatelky.

Na několika místech – pravděpodobně v tom hrálo roli i jisté rozrušení s následnou nekoncentrací – se objevují chyby ve shodě podmětu s přísudkem, ale i jiné gramatické nepřesnosti (*lidé se uklidnily, sirény zapomněly, letěla jsem*

⁴⁴ První věta psána stejným kurzívním písmem jako v jiných citově neutrálních pasážích. Písmo ve druhé větě se výrazně zvětšuje. Největšími písmeny je napsáno poslední slovo, kde také autorka opouští kurzívní písmo. Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, fond „S“, denník Heleny Hanžlové, b. č. Zápis ke dnům 23. a 24. února 1945.

⁴⁵ Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, fond „S“, denník Heleny Hanžlové, b. č. Zápis ke dnům 10. až 12. května 1945.

⁴⁶ Tamtéž.

v košily) – ve většině případů jde o pasáže z náletů či jiných vypjatých situacích, kdy je pochopitelné rozčílení a následně i jisté ochromení organismu.⁴⁷

Pozoruhodné – neboť věrně dokresluje dobovou atmosféru – je psaní slova Němec – němec:

„*Posloucháme stále Londýn, ač je to zakázáno a je na to trest smrti:*

*Kdyby to němci*⁴⁸ (*nezaslouží si, aby je člověk psal s velkým N*) *věděli, ty by vraždili!*“⁴⁹

„*Ač je nám velmi zle, když němci rádi zpíváme statečně.*“⁵⁰

Své pochmurné pocity vyjadřuje Helena Hanžlová i s pomocí zvukomalebných slov (*sirény vyjí strašlivě*), k vyjádření odporu využívá nespisovných výrazů (*potvory, hajlovat, řvát, kulturtréři*)⁵¹. Pro vylíčení svého duševního stavu a pocitů používá i přirovnání (*třesu se jako sulc*).

Vhodně volí i expresivní vyjádření – například paniku v řadách Němců popisuje následovně: „*Němci strašně prchají*“⁵²

Hodně adjektiv používá v okamžicích údivu, kdy líčí pro ni mimořádnou událost: V jejím podání jsou černoši *srandovní, velcí*, mají *černé kudrnaté vlasy* a nohy mají *malé a slabé*.⁵³

Celkově lze říci, že Helena Hanžlová na svůj věk velice dobře charakterizuje situaci na konci války i v prvních týdnech míru, je dobrou pozorovatelkou a stejně dobře i sděluje své myšlenkové pochody. K tomu požívá jazyk jako nástroj, se kterým – byť i podvědomě – dobře pracuje a využívá ho velice dobře na sdělování svých nálad a pocitů. Jde o kultivovaný projev dospívající dívky.

⁴⁷ Znamky z jazyka českého na vysvědčeních Hlavní dívčí školy a Dívčího reálného gymnasia Jany Zátkové měla Helena Hanžlová chvalitebné a výborné, maturitní zkoušku z jazyka českého složila pak na výbornou. Šlo tedy o nadprůměrnou žákyni a gramatické chyby byly jistě způsobeny aktuálním duševním stavem.

⁴⁸ Malé počáteční písmeno dvakrát podtrženo autorkou!

⁴⁹ Poslední slovo napsáno na nový řádek a je opět větší, než předchozí slova. Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, fond „S“, denník Heleny Hanžlové, b. č. Zápis ke dnům 1. až 3. února 1945.

⁵⁰ Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, fond „S“, denník Heleny Hanžlové, b. č. Zápis ke dnům 8. až 10. března 1945.

⁵¹ V převážné většině případů jde o odpor k Němcům, k jejich projevům a činům.

⁵² Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, fond „S“, denník Heleny Hanžlové, b. č. Zápis ke dnům 8. až 12. května 1945.

⁵³ Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, fond „S“, denník Heleny Hanžlové, b. č. Zápis ke dni 2. června 1945.

Osobnost autorky

Specifický charakter poznámek, které vznikly jako bezprostřední reakce na mimořádnou situaci, na významný historický mezník, nám dává nahlédnout do nitra osobnosti autorky.

Na první pohled zaujme dobrá jazyková a stylistická úroveň poznámek – vezmeme-li v úvahu věk autorky a podmínky, za kterých vznikly. Autorka se ukazuje jako vnímavá pozorovatelka, je schopna velice dobře tlumočit nálady jak své, tak i atmosféru v rodině a ve svém okolí. Pozoruhodně se zde prolíná vidění světa očima čtrnáctileté dospívající dívky se světem dospělých. Velice zřetelně je zprostředkována nálada v rodině Hanžlových.

Zápisky byly motivovány snahou zprostředkovat subjektivní názory v době, kdy se autorka cítí osamělá,⁵⁴ stránky kalendáře zastupovaly roli někoho, komu lze svěřit i ty nejtajnější informace. Na druhé straně tato skutečnost svědčí (samozřejmě vedle určité naivity a bezelstnosti související s věkem) o rodinném prostředí Hanžlových – rodina jako pevnost, kde se poslouchá zahraniční rozhlas, zpívají slovanské písně, vzpomíná se na presidenty Masaryka a Beneše, nadává se na Němce. Rodina jako přístav jistoty a bezpečí. A tomu odpovídá i celkové vyznění deníku – samozřejmě i pod vlivem euforické situace prvních týdnů míru. Svět je přece jenom dobré místo pro život.

DENÍK

Zápis v řádce nad 1. lednem 1945⁵⁵

Zase začíná hrůzostrašný 6 rok války

Pondělí 8. ledna 1945

Sirény⁵⁶

Úterý 9. ledna 1945

S:⁵⁷

Čtvrtek 11. ledna

Pardubice bombardovány.

Neděle 14. ledna

To sou ale kulturtrégři.

Pondělí – sobota 15. – 20. ledna

Dřou nás něminu jako blázni máme ji 10 h⁵⁸. za týden zatím co češtiny jen 2! To je co?? Nenávidím Ty potvory které stále hajlujou a řvou! „Pes který štěká nekouše“ Uvidíme.

Pondělí 22. ledna

Mrzne, ale bruslit nejdu, kvůli sirénám.

Úterý 30. ledna

Zázrak. Dnes není ani jeden nálet

Středa 31. ledna

Zato dnes je jich 10.

Čtvrtek – sobota 1.–3. února

Posloucháme stále Londýn, ač je to zakázáno a je na to trest smrti: Kdyby to němci⁵⁹ (nezaslouží si, aby je člověk psal s velkým N) věděli, ty by vraždili!⁶⁰

Pondělí 5. února

Za 24 hodin bylo 12 náletů.⁶¹ Do sklepa nejdu

Čtvrtek 8. února

Dnes si uvědomuji, že mi teprve bude 14 let. Tedy je mi vlastně 13, och jak bych chtěla již mít 20!

⁵⁵ O řádku níž, u data 1. ledna (pondělí) byl přeškrtnutý text: *Zrovna tak jsem za. Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, fond „S“, denník Heleny Hanžlové, b. č. Zápis ke dni 1. lednu 1945.*

⁵⁶ Před tímto pisatelkou přeškrtnuté *Nálety*.

⁵⁷ Bez bližších podrobností.

⁵⁸ Od tohoto místa až po poslední řádku dvojstránky je písmo výrazně větší a roztaženější.

⁵⁹ Slovo dvakrát podtrženo autorkou.

⁶⁰ Slovo psáno větším písmem.

⁶¹ Nešlo o nálety, ale „pouze“ o letecké poplachy vyhlášené v souvislosti s přeletem spojeneckých letadel.

⁵⁴ Pocit osamění potvrdila Helena Bolková i v rozhovoru s autorem.

Středa 14. února

Praha byla od angloamerických letců bombardována.

Čtvrtek 15. února

Čekáme, že též na nás přijde co nejdříve bombardování.

Sobota 17. února

V Praze ještě hoří domy. Je to k zoufání. Přece jen jí nemusili bombardovat.

Pondělí 19. února

Balíme koše s prádlem a dáváme je do sklepa

Pátek 23. února

Jak začne nálet jsme jako mravenci když jim píchne do mraveniště.

Sobota 24. února

Jakou posvátnou⁶² hrůzu budí američané⁶³ v bombardáčkách

Neděle – středa 25. – 28. února

Werich⁶⁴ a Voskovec zpívá z New Yorku!⁶⁵ Bombardákem tankem pěšky po dráze už se blížíme ku Praze Je to pravda?⁶⁶

Čtvrtek 1. března

Měsíc je pryč a stále není konec. Kdy to asi bude?

Středa 7. března

Byla jsem pro úkoly a musela jsem sedět 4 hodiny v krytě.

Čtvrtek – sobota 8. – 10. března

Ač je nám velmi zle, když němci⁶⁷ řadí zpíváme statečně Hej slované ještě naše slovanská řeč žije!!!⁶⁸ nesmí nám jí na tom světě tedy vyrvat žádný!

Pondělí 12. března

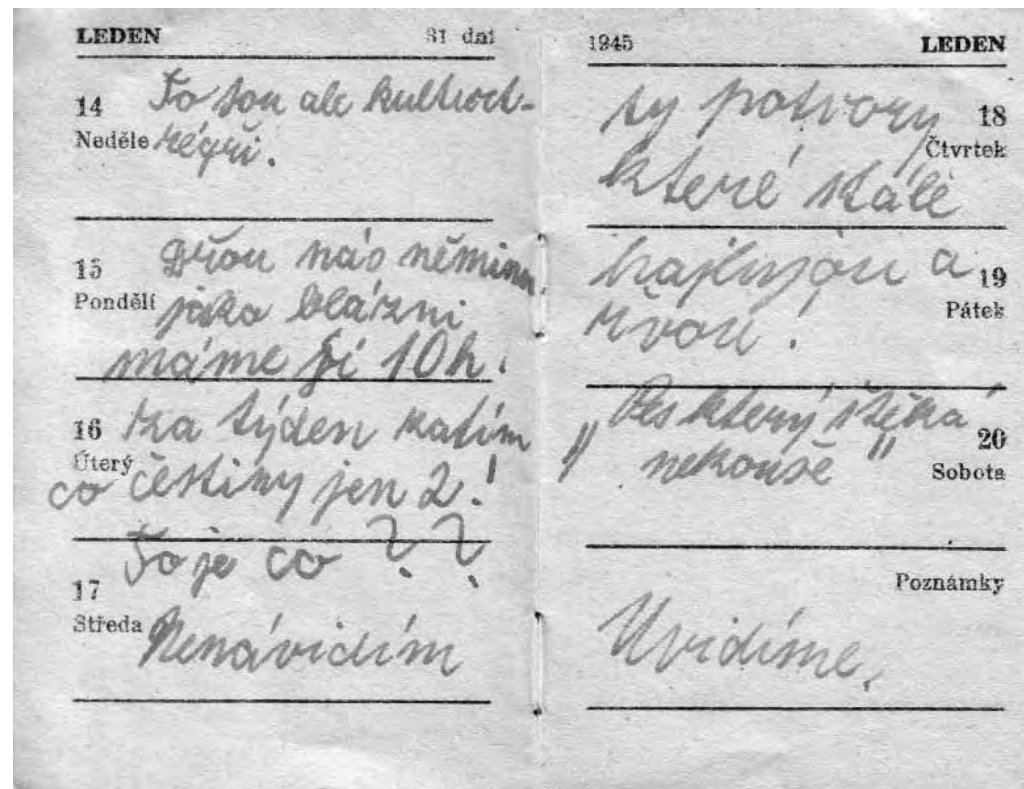
14. Narozeniny, které nestojí za nic a musím je prosedět ve sklepech.⁶⁹

Čtvrtek 15. března

Dnes nikde nevidím prapory ačkoliv bylo nařizeno je vyvěsiti.⁷⁰

Pátek 16. března

Sirény ve dne v noci. Nemohu ani na ulici.

Řádka Poznámky pod 17. březnem

Spím oblečena. Sirény vyjí strašlivě až 10x za den

Neděle 18. března

Každým dnem čekáme nálet bombardáček.

Středa 21. března

Nemáme ani půl hodiny klidu. Stály poplach

Čtvrtek 22. března

Nemožné. Dnes (si)⁷¹ podezřele letadla oblétají Budějovice.⁷²

⁶² Od této řádky psáno větším písmem.

⁶³ Od tohoto místa psáno větším tiskacím písmem.

⁶⁴ Jan Werich.

⁶⁵ Název města psán větším písmem.

⁶⁶ Poslední řádka podtržena pisatelkou a je psána větším tiskacím písmem.

⁶⁷ Slovo psáno s malým počátečním písmenem – viz pozn. č. 92.

⁶⁸ Tyto tři řádky psány větším písmem.

⁶⁹ Jediná konkrétní zmínka o pisatelce v celém kalendáři je právě na tomto místě.

⁷⁰ Jak je patrné, obecný zájem na oslavách výročí vzniku Protektorátu Čechy a Morava (15. březen 1939) byl v posledním roce války nevalný.

⁷¹ Škrtnuto samotnou autorkou.

⁷² Je otázka, nakolik byl pocit čtrnáctileté Heleny Hanžlové (a jistě i jiných obyvatel Českých Budějovic) správný, či byl vyvolán obecně strachem z možného bombardování v době, kdy aktivity spojeneckého letectva nad územím protektorátu vrcholily.

Pátek 23. března

4. h. odpoledne. Nálet na topírny Shazují letáky: Zítřka na shledanou.⁷³

Sobota 24. března⁷⁴

Již je to tady. 3/4 na 12. Nálet na město trval 1/4 hodiny Bylo to příšerné. Již nikdy bych to nechtěla zažít. Kdo to neprožil, nemůže si to představit. Večer jdeme se podívat. Dojem ten nikdy nezapomenu. Ve městě kouř, skla, kameny, atd. strašné.

Neděle 25. března

Lidé straší dalším náletem. Vše máme již ve sklepě. Prcháme z města na kole. Dnes to zase odnesla Praha.

Úterý 27. března

Vodu nemáme, eletrika⁷⁵ nejde, sirény nehoukají nevíme kdy je nálet. Badi⁷⁶ odjel do Velechvína.⁷⁷

Středa 28. března

Nestačíme se ani najíst jsme pořád ve sklepě.

Sobota 31. března

Už je vše jakž takž spraveno, jen eletrika nesvítí neslyšíme radie⁷⁸.

Pondělí 2. dubna

Lidé už se trochu uklidnily avšak stále jezdí pryč obávající se dalšího náletu.

⁷³ V tomto případě se jedná s největší pravděpodobností o dobovou fámu, o něž nebylo jistě v oněch dramatických dnech nouze. Na otázku autora odpověděla narátorka, že tuto informaci pouze slyšela (že prý...), skutečně letáky však nikdy neviděla ani ona, ani její blízcí. Rozhovor s Helenou Bolkovou vedl Jiří Petráš dne 13. října 2005. Autorovi ani není známo, že by tento materiál byl ve sbírkách muzea či v SOKA České Budějovice.

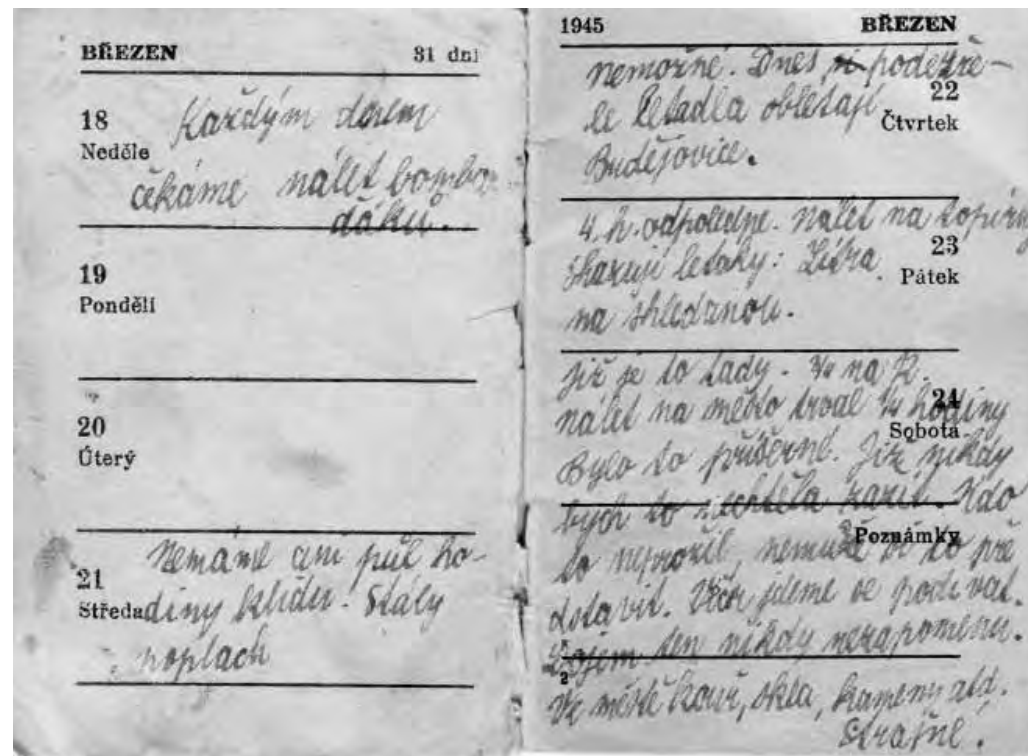
⁷⁴ Druhý nálet na město provedlo celkem 90 letounů B-24 od 461. BG, 451. BG a 484. BG. patřící k 49. BW 15. US Army Air Force. Ty odhodily na budějovické nádraží a jeho okolí 3 238 pum o celkové hmotnosti 161,9 tuny. Došlo k vážnému poškození budov a nástupišť osobního nádraží, vyřazeno bylo téměř celé kolejiště nákladního i seřazovacího nádraží. Ničivé následky byly však i ve městě. Pumpy zasáhly Havlíčkovu kolonii, Mladé, Pětidomí a Suché Vrbné. Jednotlivé bomby dopadly na budovy v Lannově třídě, budovu soudu, divadla a další objekty. Celkem bylo zničeno 185 obytných domů a 170 osob zahynulo přímo při náletu, další pak umírají v následujících dnech a týdnech na následky vážných zranění. Blíže in: ZABRANSKÝ, Jiří – ŠILHA, Jiří: *Cíl České Budějovice*. Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích 2006. Autoři J. Pecha a V. Vondra ve své knize uvádí nepřesné údaje týkající se jednotek, které nálet provedly. Naopak, vcelku se shodují se Zabranským a Šilhou v době, kdy byl nálet proveden. Dobu náletu potvrzují i zápisky Heleny Hanžlové.

⁷⁵ Na první pohled zaujme hovorové podání tohoto slova. Pojem eletrika byl v roce 1945 přece jenom poměrně mladý fenomén a s tím souvisí i jeho nesprávné psaní. Ještě dlouhá desetiletí po válce byl tento termín *eletrika* zažitý u starší, předválečné generace.

⁷⁶ Slovo *Badi* natlačeno na konec řádky. Teprve při dalším průzkumu vyšlo najevo, že se jedná o pisatelčina bratra *Radima*.

⁷⁷ Z Velechvína pocházela paní Kateřina, rozená Leštinová, matka Heleny a Radima. Ten jel tedy, pravděpodobně před silně vnímaným nebezpečím, do relativního klidu ke svým venkovským příbuzným.

⁷⁸ Viz pozn. č. 119. I když je také možné, že se v tomto případě autorka pouze přepsala.

Čtvrtek 5. dubna

Už zase létají letadla podezřele město. Třesu se ve sklepě jako sulc. Nic nebylo.

Sobota 7. dubna

Plzeň v noci bombardována.

Pondělí 9. dubna

Nádražím už projel jeden vlak.

Úterý – středa 10. – 11. dubna

V noci přiletla 2 ruská letadla a shodila asi 10 bomb.⁷⁹ Sirény zapoměly houkat

⁷⁹ Autoři PECHA – VONDRA datují noční nálet jednoho letadla Rudé armády na 12. dubna ve 3.43 hodin ráno. Mělo údajně shodit několik pum na tabákovou továrnu. K dalšímu náletu jednoho ruského letadla mělo dojít údajně 26. dubna v noci v Mladém. Autoři se však odkazují v textu na blíže nespecifikovaný záznam redemptoristů, v poznámkách tento údaj vůbec nekomentují a seznam pramenů a literatury v knize chybí úplně. Naproti tomu PEČKA, Jindřich: *Na demarkační čáře. Americká armáda v Čechách v roce 1945*. Praha 1995. uvádí jako datum náletu 12. dubna bez bližšího časového určení. Nálet, kdy mělo na tabákovou továrnu spadnout několik pum a dalších sedm do pískovny

a z ničeho nic padaly rány. Okna se nám strašlivě třáslы asi tak, jako já. Letěla jsem v košily do sklepa.

Pátek 13. dubna

Po městě jsou letáky s nápisem „Sobota“. Lidé se bojí a utíkají z města my ne

Sobota 14. dubna

Nebylo nic, někdo si asi dělal blázny.⁸⁰

Neděle – středa 15.–18. dubna

Samé nálety jako obvykle.⁸¹

Pátek 20. dubna

Do školy jsem přestala nadobro choditi. Dnes má H. svátek ale prapory nejsou nikde⁸²

Sobota 21. dubna

němci zuřivě strílí na americká letadla

Neděle – sobota 22. – 28. dubna⁸³

Už jim to není nic platné. Ztratili⁸⁴ Berlín. Jedna armáda kapituluje za druhou.

Očekáváme brzký konec války. Hitler mrtev.⁸⁵

Pondělí – středa 30. dubna – 2. května

Američané jsou již v Dasném⁸⁶ 10 km od Budějovic.⁸⁷ Čekáme že do rána přijje-

v Suchém Vrbném, však připsal americkým spojeneckým letounům (str. 27). Vzhledem k rozdělení vzdušného prostoru nad Protektorátem Čechy a Morava je více než jisté, že onen malý noční nálet ne České Budějovice mělo na svědomí americké letectvo.

⁸⁰ Tyto dva zápisy ze 13. a 14. dubna dokládají atmosféru ve městě na konci války a nedlouho po dvou ničivých náletech – fámy, panika, strach.

⁸¹ Zápis je veden větším písmem kolmo přes jednotlivé řádky.

⁸² Jméno Adolfa Hitlera vyvolávalo takovou hrůzu, nenávist a odpor, že se stalo pro čtrnáctiletou Helenu Hanžlovou (a nejenom pro ni) slovem tabuizovaným. Současně tato deníková poznámka charakterizuje nálady v protektorátu.

⁸³ Zápis přes celou dvojstránku výrazně větším písmem.

⁸⁴ Původně napsáno jako *Ztratily*. Ypsilon přeškrtnuto a nad ním napsáno správně *i*.

⁸⁵ Zde se pisatelka dopustila dvou nepřesností – pravděpodobně pod vlivem hektických a v rychlém sledu se střídajících událostí na konci války a tomu i jistě odpovídajícímu – do určité míry možná z pochopitelných důvodů zmatenému – zpravodajství. Také je možné, že pro čtrnáctiletou dívku nebylo ani tak podstatné, kdy se to stalo, jako to, že se to vůbec stalo. Hitler spáchal ve svém bunkru sebevraždu 30. dubna 1945 a o dva dny později v rámci Berlínské operace Rudé armády padl i Berlín. Navíc ještě jedna poznámka – Hitlerovo jméno je napsáno poprvé celé – tedy poté, co jeho nositel již nebyl mezi živými.

⁸⁶ Obec Dasné leží severozápadně od Českých Budějovic.

⁸⁷ Pověsti o přítomnosti Američanů na jihu Čech na začátku května byly dosti rozšířené. Mnohdy se jednalo vyložené o zbožná přání obyvatelstva, v lepším případě – to však až po pátém květnu 1945 – se jednalo o předsunuté výzvědné jednotky americké armády (blíže PECKA, Jindřich: *Na demarkační čáře. Americká armáda v Čechách v roce 1945*. Praha 1995. Dasné se navíc nacházelo v operačním prostoru Rudé armády, východně demarkační čáry). O přítomnosti Američanů v Dasném se zmiňují i jiné

dou. Lidi shání prapory. Nic. američané zůstali stát protože hrozně prší.⁸⁸ němci se ani nehýbají.

Čtvrtek – pátek 3.– 4. května

Dozvěděli sme se že Američané mají zde demarkační čáru kterou nesmí překročiti dokud nepřijdou Rusové.⁸⁹ To se ještě načekáme. Jsou teprve v Jihlavě.⁹⁰

Sobota 5. května

V Praze je povstání⁹¹ sedíme u rádia celý den Volají o pomoc. Situace skoro beznadějná. Karta se obrátila. Rusové vkročily do Prahy⁹²

Neděle 6. května

Zde je též povstání Zúčastňuji se průvodu, ač je to nebezpečné⁹³

Úterý 8. května

Němci ve steku bombardují Prahu a jiná města v okolí

Středa – sobota 9. – 12. května⁹⁴

Němci strašně prchají. Je to nezapomenutelný obrázek. Všude vlají prapory. chtějí

dobové prameny osobní provenience – například Jarmila Lukešová roz. Jarolímková z Vráta u Českých Budějovic datuje pobyt Američanů v Dasném na 7. května. Blíže PETRÁŠ, Jiří: *České Budějovice – poslední dny války, první dny míru*. In: *Staré Budějovice. Sborník prací k dějinám královského města Českých Budějovic*. České Budějovice 2005, s. 152–169.

⁸⁸ Krátkodobé intermezzo, jakési nadechnutí se spojeneckých vojsk mělo jiné příčiny, než počasí. Blíže viz např. PECKA, Jindřich: *Na demarkační čáře. Americká armáda v Čechách v roce 1945*. Praha 1995.

⁸⁹ Teprve zde je zmínka o demarkační čáře – viz pozn. 132.

⁹⁰ Opět nepřesná informace – pokud se ovšem nejednalo o předsunutou výzvědnou jednotku. Ve dnech 3. a 4. května Rudá armáda dokončila osvobození Slovenska, byla v oblasti Českého Těšína, Karviné, Třince, Frýdku-Místku, Prostějova, Slušovic, Vsetína. Blíže viz. PECKA, Jindřich: *Na demarkační čáře. Americká armáda v Čechách v roce 1945*. Praha 1995.

⁹¹ Psáno větším kurzívním písmem.

⁹² Jednalo se o 1. divizi ROA generála Vlasova, která dosáhla Prahy dne 5. května večer a do bojů zasáhla druhý den. Blíže viz AUSKÝ, Stanislav: *Vojska generála Vlasova v Čechách*. Praha 1996. Vlasovova vojska byla i v Českých Budějovicích, konkrétně jednotky druhé divize. Blíže o tom PETRÁŠ, Jiří: *České Budějovice – poslední dny války, první dny míru*. In: *Staré Budějovice. Sborník prací k dějinám královského města Českých Budějovic*. České Budějovice 2005, s. 152–169. Důležité informace jsou v knize PECKA, Jindřich: *Konec války v jižních Čechách*. České Budějovice 2007 (v tisku). K aktivitám Vlasovových vojsk na Českobudějovicku stručně též PECHA, Miloslav – VONDRA, Václav: *Českobudějovicko v době nacistické okupace a osvobození 1939–1945*. České Budějovice 2004, s. 200–201.

⁹³ Blíže k posledním válečným dnům v Českých Budějovicích PECKA, Jindřich: *Konec války v jižních Čechách*. České Budějovice 2007 (v tisku). PETRÁŠ, Jiří: *České Budějovice – poslední dny války, první dny míru*. In: *Staré Budějovice. Sborník prací k dějinám královského města Českých Budějovic*. České Budějovice 2005, s. 152–169.

⁹⁴ Na malém prostoru následujících řádek se snaží zachytit Helena Hanžlová velké množství přelomových událostí. Následkem toho dochází k určitému posunu – soudě podle toho, na které řádce je ta či ona událost zaznamenána.

zapálit Budějovice⁹⁵ nemají čas. Již jsou zde Rusové⁹⁶ a též Američani Velká sláva na náměstí.⁹⁷ Vítání generálů.⁹⁸ Konec německého otroctví. Jsme svobodni. Je konec.⁹⁹ Pravda vítězí¹⁰⁰ Američani rozdávají žvýkačkové gumy. Též si nás vyfotogr. Půjdem na fotce až do Ameriky.

Neděle 13. května

Rusové i američani jsou prima chlapíci. Rozdávají čokoládu a vozí nás.¹⁰¹

Pondělí 14. května

Američané mají lepší výzbroj nežli Rusové¹⁰²

Středa 16. května

Vedle nás bydlí Rusové. Jeden hezký jak mě viděl přišel k nám a chtěl, abych mu zahrála na piano.

Čtvrtek 17. května

Druhý Rus černovlasý mi pořád posílá pusy.

⁹⁵ Opět jedna z dobových fám, v deníčku s datem 10. května. Onen strach o osud města, z toho, jaká bude odvěta Němců, příslušel nejspíše ne dnům 6. a 7. května. Blíže viz PETRÁŠ, Jiří: *České Budějovice – poslední dny války, první dny míru*. In: *Staré Budějovice. Sborník prací k dějinám královského města Českých Budějovic*. České Budějovice 2005, s. 152–169.

⁹⁶ Připsáno k datu 10. května. Město bylo osvobozeno o den dříve, 9. května, kdy dorazily na hlavní budějovické náměstí přibližně v 17.30 hodin jednotky 86. gardové střelecké divize generála Sokolovského ze směru od Rudolfova.

⁹⁷ Připsáno k 11. květnu. „Velká sláva na náměstí“ se konala o den dříve, 10. května, kdy byli představiteli města (předseda Revolučního národního výboru v Českých Budějovicích Dr. Rudolf Bureš a plk. František Vávra) jakož i samotnými občany slavnostně přivítáni sovětsí i američtí vojáci – demarkační čára byla nedaleko od města. O den později došlo k podobnému slavnostnímu setkání sovětských a amerických velitelů a vojáků v nedalekém Kamenném Újezdě (ostatně k podobným akcím docházelo v těchto dnech prakticky všude).

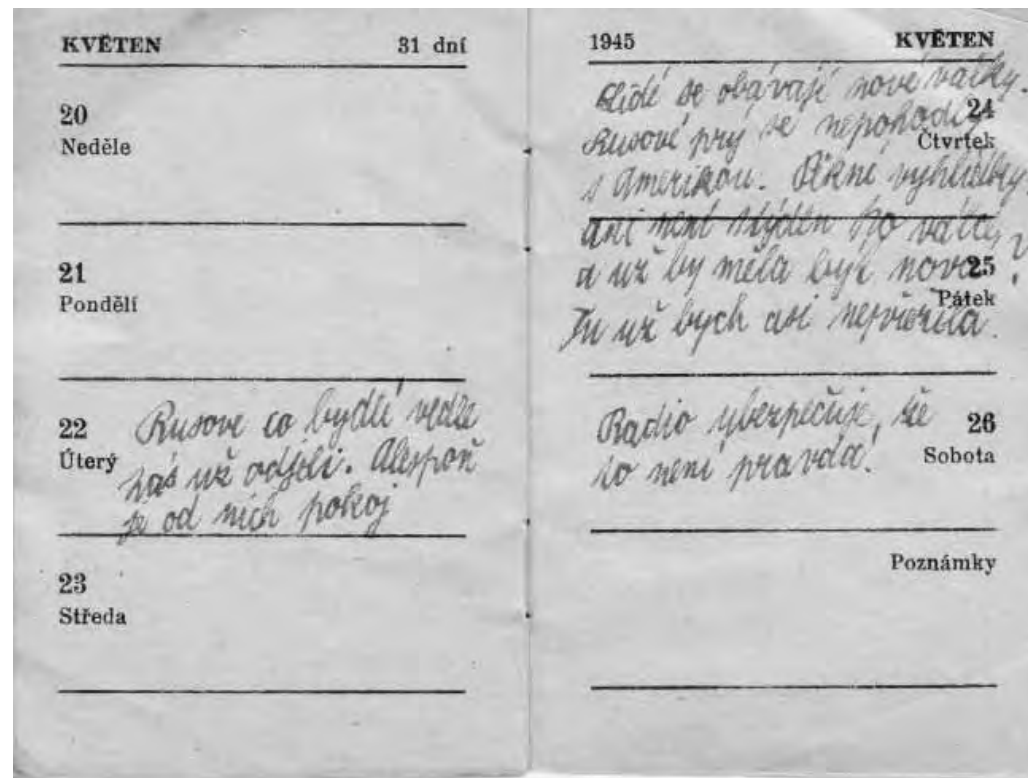
⁹⁸ Generál Vasilij Pavlovič Sokolovskij a generál Morrill Ross.

⁹⁹ Psáno velkým písmem.

¹⁰⁰ Toto patetické – jistě však pochopitelné zvolání je na řádce 12. května.

¹⁰¹ Viz např. též vzpomínky Jarmily Lukešové roz. Jarolímkové (PETRÁŠ, Jiří: *České Budějovice – poslední dny války, první dny míru*. In: *Staré Budějovice. Sborník prací k dějinám královského města Českých Budějovic*. České Budějovice 2005, s. 152–169.). Ač byli vojáci Rudé armády nesporně hůře, resp. skromněji zásobováni v porovnání s Američany, i oni se dělili o své „požitky“ s místním obyvatelstvem. Je dobré na tento fakt upozornit v době, kdy bývá – tendenčně – upřena pozornost pouze na to, jak Rusové zabírali lidem hodinky a dopouštěli se různých přečinů a přímo i zločinů. Tento jednostranný výklad tak kopíruje období padesátých let 20. století, kdy tytéž zločinné praktiky byly připisovány vojákům americké armády. Realita poválečných dnů a týdnů však byla daleko složitější a neměla a nemá s jakoukoliv ideologizací nic společného.

¹⁰² Toto hodnocení se týká i výstroje. V současné době to má velice zajímavé sběratelské souvislosti. V soukromých i muzejních sbírkách jsou výzbrojní a výstrojní součástky Rudé armády mnohem vzácnější, daleko méně početně zastoupené, než památky po Američanech. Zjednodušeně se dá říci, že v čem a s čím vojáci Rudé armády přišli, v tom a s tím také odešli. Přece jenom mnohem lépe zásobování Američané měli více na rozdávání a ač se nedá říci, že by byli oblíbenější u místního obyvatelstva než Rusové, byli určitě vnímáni jako daleko exotičtější a tudíž i zajímavější jedinci.

Sobota 19. května

Všichni chtějí bez. Nestačím ho ani trhat. Stále se zdá, že nám něco schází. Jsou to asi nálety. Nestojíme o ně.

Úterý 22. května

Rusové co bydlí vedle nás už odjeli. Alespoň je od nich pokoj

Čtvrtek – pátek 24. – 25. května

Lidé se obávají nové války. Rusové prý se nepohodly s Amerikou. Pěkné vyhlídky. Ani není 1 týden po válce, a už by měla být nová? Tu už bych asi nepřežila.¹⁰³

Sobota 26. května

Radio ubezpečuje, že to není pravda.

¹⁰³ Cenná dobová zmínka o napětí mezi spojenci. Uprostřed všeobecného poválečného optimismu se objevují první mráčky – byť druhý den rozptýlené rozhlasovým vysíláním – předznamenávající pozdější bipolární uspořádání světa.

Pondělí 28. května

1884. Náš prezident Dr. Beneš má narozeniny. Je mu 61 let.

Středa – pátek 30. května – 1. června

Ve škole se dovídáme, že budeme chodit ještě rok do školy. Jsem ráda. Stejně jsme se nic nenaučily. Já chodila jen do první obecné v republice Dnes je poslední slavná májová. Po dlouhé době zazpívaly zase naše hymny. Prší. Nemohu na plůvu.

Sobota 2. června

Přijeli černoši s Ameriky do B. Šla jsem se na ně podívat. Byli velmi srandovní a rozdávali žvýkáci gummy Všichni byli velcí a měli černé kudrnaté vlasy a velmi malé nohy a slabé¹⁰⁴

Neděle 3. června

Dnes je krásně ale já se doma nudím čtením.

Středa – čtvrtek 6. – 7. června

V noci chytali Rusové nějakého Němce. Strželi po něm. Já jsem se vychočila ze spaní a hrozně jsem se lekla. Oni dupaly a kulky lítali do dveří v naší ulici.

Sobota 9. června

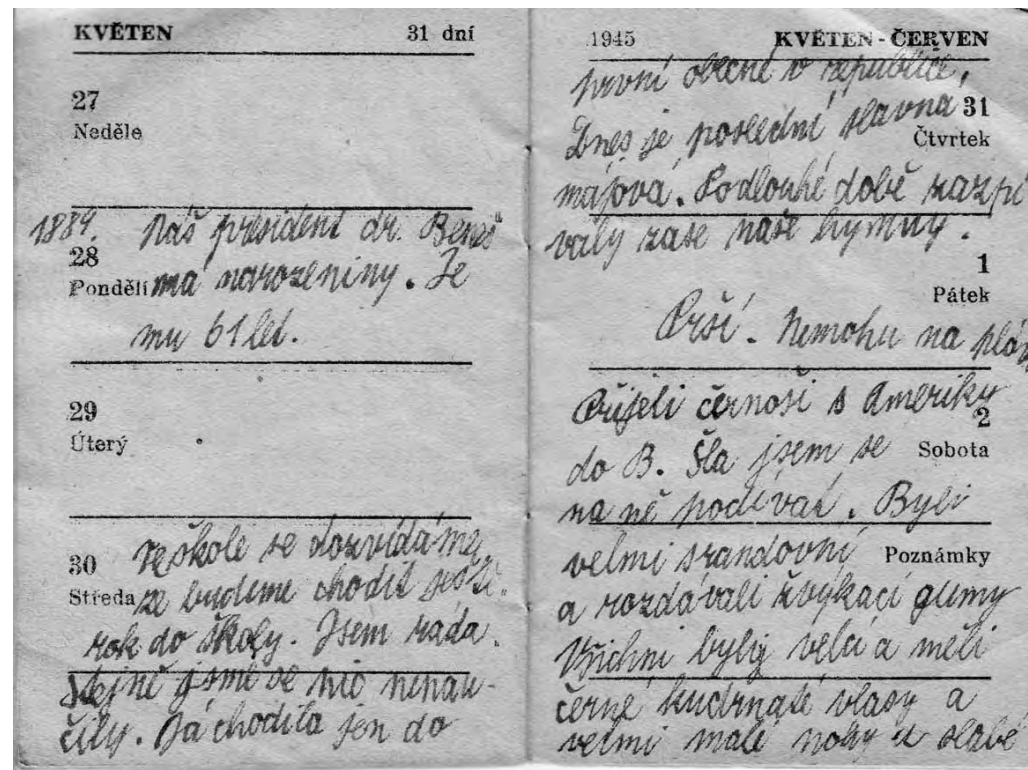
Tančilo se po náměstí.

Pondělí – středa 11. – 13. června

Po silnicích pochodují češi a slováci a zpívají české a slovenské¹⁰⁵ písni. Zase jednou po dlouhém čase slyšíme českou písničku, místo samého „Haj juchaj ...“ nebo Wir fahren gegen England.

¹⁰⁴ Černoši byli v této době vnímáni jako neobvyklá, exotická „atrakce“ – vždyť kdo měl možnost se s nimi pravidelněji stýkat v období meziválečného Československa? Atraktivita byla navíc umocněna i tím, že byli v uniformách Americké armády, viz pozn. 80. Nicméně je zajímavý pohled Heleny Bolkové na černochoy s odstupem několika desetiletí: „Takže my jsme ... první fámy přišly – Přijeli už Američani! Už jsou tady! Oni jsou v bílých pláštích! Něco jako dneska Martané, třeba jak si představujeme ve filmech. Prostě v nich viděli nějaký bohy. No ale potom přišla ta ruská armáda. Ty bohužel byli teda, protože to byli skutečně válečníci, takže neměli nažehlený uniformy. Takže skutečně přišli oprášenými vojáci. Ale potom se tady přihnala americká armáda, podívat se do Budějovic. To byli černošští vojáci. A to budějovičáky úplně fascinovalo. Oni se usadili tam v tý Vltavě, jak je to, my jsme tam chodili sáňkovat z toho. Oni tam dole měli ty tanky. To víte. V Americe asi nebylo zvykem ... oni na ně lidi koukali úplně vyjevení. A oni házeli konzervy těm lidem a žvejkačky. My jsme o tom neměli ponětí. Oni prostě se cítili, že můžou těm lidem něco dávat. Prostě se cítili nadřazení. Ty černoši, určitě se doma nijak neměli ... už jenom tím, že byli separovaní. Tak.“ Rozhovor s Helenou Bolkovou vedl Jiří Petráš dne 13. října 2005.

¹⁰⁵ Podtrženo samotnou pisatelkou.

Pátek – sobota 15. – 16. června

Když zpívají Rusové připadá mi to jako když táhne procesí nějakou poutní píseň. Američany jsem zpívat ještě neslyšela.¹⁰⁶

Neděle 17. června

Učím se rusky. Už umím číst azbuku.¹⁰⁷

Pondělí – úterý 18. – 19. června

Bydlí u nás němka a Rusové byly u ní na prohlídce ve 1 h. v noci. Nemohla jsem potom usnout.

¹⁰⁶ Zajímavé srovnání. Ačkoliv se v muzejních sbírkách nalézají i hudební nástroje po vojácích americké armády – především jde o banjo – přece jenom jsou jako daleko muzikálnější vnímání vojáci Rudé armády.

¹⁰⁷ Ruštinu se po válce začalo naprosto spontánně učit mnoho lidí. Šlo o projev přirozených sympatií k nositelům jazyka jakožto národu – největšímu slovanskému, národu osvoboditelů.

Středa 20. června

Byla jsem ve škole. Teď budeme mít 3x týdně.

Čtvrtek – sobota 21. – 23. června

Byla velká bouřka a uhodilo nám do tel. drátů. Dříve jsem se bouřky hrozně bála ale od toho bombardování jsem ta otupěla že se ničeho neleknu Bouřka proti bom. se nedá přirovnat.

Je první výročí počátek války s Německem a Ruskem. Je manifestační projev na sokolském ostrově.¹⁰⁸ Večer je taneční zábava.

¹⁰⁸ Zde je zápis díky neobratnosti pisatelky poměrně záhadný. Pravděpodobně byl proveden 22. června 1945 a místo číslovky „první“ mělo jít o čtvrté výročí napadení Sovětského svazu nacistickým Německem. I vzhledem k tomu, že typ písma se od předchozích řádků nezměnil, stejně jako barva zápisu, nelze tento s největší pravděpodobností vyložit jako zápis vytvořený s ročním odstupem, čemuž by odpovídala jak číslovka „první“ (rozuměj rok po skončení války), tak i pozdější vzpomínka autorky: „A prostě jako mladý člověk, tak absolutně už neměl zájem nějak pokračovat v tom deníku. A tím to bylo jako ukončeno. No a potom jednou za rok, jak jsem psala, pak si vzpomínám, že jsem se nutila k tomu. Jak už mi bylo třeba osmnáct, devatenáct. Já jsem říkala – Ježíš, furt budu psát, den před narozeninami, čím dál víc, jo.“ Rozhovor s Helenou Bolkovou vedl Jiří Petráš dne 13. října 2005.

PAMĚTNÍ ZÁPIS

(sepsaný v měsíci srpnu 2005 u příležitosti obšírné opravy kunštátského chrámu sv. Stanislava)

Ludvík Kundera

Summary:

In 2005, an extensive arrangement of Saint Stanislav's cathedral was carried out in the Moravian town of Kunštát. At this occasion, the so called balloon, spire cupola, situated under the cross placed on church's spire was opened. Inside, caskets containing contemporary documents and objects have been discovered. Such type of find happens roughly once every century and the documents and objects are usually selected to inform future generations about town's (locality's) conditions at time of the last arrangement or repair of the church. The latest documents and objects from the caskets opened in Kunštát in 2005 date back to 1890, the oldest commemorative document is dated 1687 and is related to the magnanimous transformation of the original gothic church into a baroque building. The final act of the Saint Stanislav cathedral's roof repair in 2005 was resealing of the balloon into which the old caskets were returned and a new one was added. Its most important part was the so called Commemorative record which is a historicized summary of Kunštát development between 1890 and 2005. Readers of the Urban People revue are lucky since they can read now, at least one hundred years ahead of others when they carefully open the caskets during the next big restoration of the cathedral. The Commemorative record is, apart from its fascinating form of un-mendacious résumé, also interesting because of the extraordinary name of the author, namely Ludwik Kundera, the "prince of Moravian poetry", honorary citizen of Kunštát and important playwright and legendary translator. It might be worth it to find out how many balloons of Czech, Moravian, and Silesian churches during the past two centuries contain a "message for future generations" that was written by contemporary and during their lifetime renowned poet, novelist, historian, teacher or priest whose significance exceeded beyond parish borders of a given church.